

म. प्र. सं. ठाणे

विषय निबंध

सं. क्र. ११८७

मुंबईत भरलेल्या कोंकण विकास परिषदेच्या
उद्घाटन प्रसंगी मुख्य मंत्री श्री. यशवंतराव चव्हाण
ह्यांनी ता. २३ फेब्रुवारी रोजी केलेले भाषण.

★

REFBK-0010248

१९५९

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थळपत्र.

अनुक्रम २५२० वि: निबंध

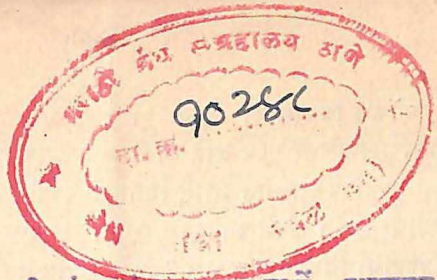
क्रमांक ११८५ नों: दि: ३०/१२

मुंबईत भरलेल्या कोंकण विकास परिषदेच्या
उद्घाटनप्रसंगी मुख्यमंत्री श्री. यशवंतराव चव्हाण
ह्यांनी ता. २१ फेब्रुवारी रोजी केलेले भाषण

REFBK-0010248

(मुंबई सरकारच्या प्रसिद्धी खात्याकडून प्रकाशित)

मराठी ग्रंथ संप्रदालय, ठाणे, स्थळपत्र.

अनुक्रम २५२० वि. निबंध -

क्रमांक ११६६ नोंद दि. ३०/१५/५८

मुंबईत भरलेल्या कोंकण विकास परिषदेच्या
उद्घाटनप्रसंगी मुख्यमंत्री श्री. यशवंतराव चव्हाण ह्यांनी
ता. २१ फेब्रुवारी रोजी केलेले भाषण

परिषदेचे स्वागताध्यक्ष श्री. वर्दे, अध्यक्ष माझे मित्र श्री. बॅ. नाथ पै, कोंकण परिषदेच्या स्वागत मंडळाचे सदस्य आणि प्रतिनिधी मित्र हो,

आजच्या या अतिशय महत्वाच्या प्रसंगी, कोंकण विभागाच्या प्रतिनिधींनी, मला बोलावण्याइतका माझ्यावर विश्वास दाखविला त्याबद्दल मी त्यांचा अत्यंत आभारी आहे. आणि बोलावल्यानंतरच्या कामाची सुहवातहि फारच चांगली केली आहे. शासनाच्या प्रतिनिधीकडून थैली घेण्याकरिता त्याला बोलावतात पण आपण सुहवात थैली देऊन केली आहे याबद्दल मी आपणांस मनःपूर्वक धन्यवाद देतो.

योजनेच्या क्षेत्रांतला एक विधायक प्रयत्न आणि अत्यंत महत्वाचा प्रयत्न म्हणून, आजच्या या परिषदेचे महत्त्व माझ्या दृष्टीने फार आहे. आणि ह्याप्रसंगी बॅ. नाथ पै यांच्यासारखा नव्या कोंकणाचा प्रतिनिधी आज मार्गदर्शन करण्याकरिता येथे आला आहे हीहि माझ्या दृष्टीने अतिशय स्वागताहूँ अशी घटना आहे.

कोंकण विकासाचा प्रश्न हा जसा एक महत्वाचा प्रश्न आहे तसा तो कांहींसा दुखावलेला प्रश्न आहे याची मला जाणीव आहे आणि म्हणून या विकासाच्या प्रश्नावर जास्तीत जास्त विधायक दृष्टीने आणि वास्तवतेच्या भूमिकेवरून पाहण्याचा प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. आपण मंडळी या परिषदेमध्ये आपल्या सर्व प्रश्नांचा विचार याच भूमिकेवरून कराल व त्याच्या पाठीमागे ही विधायक दृष्टी ठेवाल अशी मला आशा आहे आणि तसा माझा विश्वासहि आहे.

कोंकणचा प्रश्न पाठीमागे कां पडला या प्रश्नाची मीमांसा कदाचित् अभ्यासकाला योग्य वाटण्याचा संभव आहे. इतिहासकाराच्या दृष्टीनेहि कदाचित् तो महत्वाचा विषय ठरण्याचा संभव आहे. परंतु आज आणि उद्यां यांच्याशी ज्यांचा संबंध आहे, अशा मंडळींना मी येवढीच नम्र विनंती करीन कीं या मीमांसेमध्ये जाण्यापेक्षां कोंकण विकासाचा प्रश्न किती निश्चितपणाने व्यवहार्यतेच्या भूमिकेवरती आणि किती वेगाने सोडवितां येईल, त्याचा विचार करण्याची दृष्टी आपल्या परिषदेनें आपल्यासमोर ठेवावी.

आजकाल हिंदुस्थानच्या योजनांचा आणि विकासाचा विचार करतांना त्यामध्ये अनेक दृष्टीनें या दोन भूमिकांचा विचार करण्याचा प्रसंग येतो. कारण शेवटीं विकासांचा आणि योजनांचा विचार करतांना या दोन महत्वाच्या दृष्टीकोनांचाच आज आपल्या देशामध्ये विचार होत आहे. मला वाटते, योजनांचा विचार करणाऱ्या सर्वच मंडळींना, सर्वच ठिकाणीं या दृष्टीनें विचार करावा लागत असेल. मी कांहीं या विषयांतला तज्ञ नाहीं; त्यामुळे या गोष्टी कांहीं मी येथे बोलू इच्छित नाहीं. परंतु आज या देशामध्ये योजनांचा विचार करणारी मंडळी जी आहेत, त्यांचा विचार अधिकाधिक वस्तुस्थितीनिष्ठ असा होऊं लागलेला आहे यांत शंका नाहीं.

पहिल्या आणि दुसऱ्या पंचवार्षिक योजनांनीं जरी आपली सफर दहा वर्षे पुरी करत आणली असली तरी योजनेचा विचार आणि आचार हा आपल्या देशामध्ये नवीन आहे. असें जरी असले तरी ही सफर करीत असतांना त्यांतल्या कांहीं ठाम गोष्टींचा विचार देशाकडून निश्चितपणे स्वीकारला जातो आहे व त्याचप्रमाणे याबाबतींत येणारा अनुभव व त्याबरोबरच निर्माण होणाऱ्या कांहीं नवीन नवीन गोष्टी आपणांस स्वीकाराव्या लागत आहेत आणि शिकाव्याहि लागत आहेत.

मी आपणाला असा विचार सांगत होतो कीं, विकासाचा विचार करीत असतांना ज्या क्षेत्रामध्ये, ज्या भागामध्ये, ज्या प्रदेशामध्ये विकास करावयाचा आहे, त्या प्रदेशाच्या दृष्टीनेहि विकासाचा विचार व्हावयास पाहिजे ही एक दृष्टी आहे. परंतु त्याबरोबरच ज्या ज्या विषयांचा विकास करावयाचा आहे तो कोणत्या हेतूनें करावयाचा आहे, याहि गोष्टींचा विचार योजनेच्या विचारांमध्ये व्हावयास पाहिजे.

हा जो दुसरा विचार आहे तो गेल्या पांच दहा वर्षांमध्ये प्राधान्येकरून डोळ्यापुढें येऊं शकला नाहीं, आजपर्यंतहि आला नाहीं ही गोष्ट खरी आहे आणि म्हणून प्रादेशिक विकासाचेच अंग योजनेच्या विचारांमध्ये असते असा समज निर्माण झाला त्यामुळे मी असं पहात आहे कीं हल्ली योजनांचा विचार करणाऱ्या माणसांच्या मनामध्येहि या विचारालाच जास्त प्राधान्य येऊं लागले आहे.

मुंबई राज्याचा विचार करीत असतांना अहमदशेरजेसमध्ये मुंबई राज्यामध्ये किती उत्पादन वाढले, किती इंडस्ट्रीज निघाल्या असा एक विचार करून राज्याची प्रगति दाखविण्याचा एक मार्ग आहे. परंतु हा वाढलेला विकास राज्यांतील सर्व प्रदेशांच्या थरापर्यंत किती गेला ह्याहि विचाराला सध्यां प्राधान्य मिळत आहे. एवढेच नव्हे तर प्रदेशांच्यामध्ये तो विकासाचा विचार गेल्यानंतर समाजाच्याहि थरापर्यंत तो कितीपर्यंत जाऊन पोचला, हाहि विचार आतां महत्त्वाचा होऊं लागला आहे आणि म्हणूनच मी कोंकणच्या विकासाचा प्रश्न कांहींसा दुखावलेला प्रश्न आहे असे म्हटलें. त्याच्या पाठीमागे किंचितसे हे कारण आहे. त्याची कांहीं ऐतिहासिक मीमांसा थोडी फार करता येईल, पण मी सांगितले कीं, मी त्या मीमांसेत जाणार नाहीं. आपणहि गेला नाहीत तरी चालेल असें मला वाटते. पण जावयाचा हक्क मागितला तर तो हक्क कोणाला नाकारता येणार नाहीं. परंतु माझ्या दृष्टीनें शेवटी विकास ज्या प्रदेशांचा करावयाचा असतो त्या प्रदेशांतल्या इतर कांहीं बाबींचा विचार करणें आवश्यक असते, त्या शिवाय प्रदेशाच्या विकासाचा विचार करतां येणार नाहीं. जेथें निसर्गानें दिलेली जी साधनसंपत्ती, नुकतीच माणसांची किंवा नुसतीच साधनांची नव्हे, तर दोन्ही प्रकारची जी साधनसंपत्ति उपलब्ध असेल तिचा प्रामुख्यानें विचार करावा लागेल आणि म्हणून कोंकणच्या विकासाच्या या दृष्टीनें विचार करीत असतांना कोंकण हें एक भाग्यवान असें ठिकाण आहे, असें मी मानतो. कांहीं दृष्टीनें निसर्गानें त्याच्यावर अन्याय केला आहे. पण ज्या बाबतींत अन्याय केला आहे

असें आपल्याला वाटते, त्याच बाबी त्याच्या फायद्याची आणि शोभेची ठिकाणें ठरलीं आहेत असा आतांपर्यंतचा अनुभव आहे.

पहिले महत्वाचे कोंकणचे साधन म्हणजे, कोंकणची माणसें असें मी मानतो. आतांच श्री.वर्दे यांनीं सांगितले कीं कोंकणमध्ये कर्तबगार, बुद्धिमान असें मनुष्यबळ आहे, मनुष्य शक्ती आहे, पण तिला आपल्या बुद्धिमत्तेचा आणि कर्तृत्वाचा विकास किंवा पाणी दाखविण्याकरितां कोंकणची सरहद्द ओलांडावी लागते ही गोष्ट कांहींशी खरी आहे. परंतु कुठल्याहि विकासाच्या आजच्या योजनेमध्ये तिथला माणूस जो आहे तो अतिशय महत्वाचा भाग आहे असें मानलें पाहिजे, कारण विकास हा जरी निव्वळ विकासांची साधनें निर्माण करण्यामुळें होत असला तरी त्या साधनांचा वापर करणारा त्यातला जो मनुष्य आहे त्याचा विकास हाच विकास योजनांतील शेवटीं फार महत्वाचा भाग असतो, म्हणून विकास योजनेमध्ये या माणसांचें शिक्षण ही एक मोठी हचूमन प्रोसिजर असते— ती फार महत्वाची आहे.

अलिकडेच मी एक छोटीशी हकीगत ऐकली. जेथें ही हकीगत घडली त्या भागाचें नांव मी सांगणार नाहीं. भूदानचे कांहीं कार्यकर्ते एका मागासलेल्या भागामध्ये गेले होते. त्यांनीं गोठ्या खेदानें मला जी गोष्ट सांगितली तिच्यामध्ये शिकण्यासारखे बरेच आहे असें मला वाटलें म्हणून आपल्यापुढें ही गोष्ट मी सांगतां. भूदानचे कार्यकर्ते शेतीच्या उत्पादनाची माहिती सांगण्याकरितां आणि सहकारी शेतीचीं मूल्ये समजावून देण्याकरितां तेथें गेले होते आणि एक दोन दिवसांच्या श्रमांनीं त्यांनीं एक छोटीशी सभा घेतली. डोंगर पठाराला ही सभा बसली होती आणि त्यांच्यापुढें त्यांनीं ह्या सहकारी तत्त्वाची आणि शेतीच्या उत्पादनाची वगैरे वगैरे महत्वाचीं मूल्ये आणि त्यांचा विचार सांगावयाला सुरुवात केली. सकाळची वेळ होती, इतक्यामध्ये त्या कोवळ्या उन्हामध्ये, त्या डोंगर पठारावरून दोन चार ससे पळत सुटले आणि ते दोन चार ससे ह्या लोकांनीं पाहिल्याबरोबर हा सहकारी मूल्यांचा आणि शेतीच्या उत्पादनाचा विचार या लोकांनीं सोडून दिला आणि ते सगळे लोक त्या सशांच्या पाठीमागें पळत सुटले, कारण त्यांनीं असा विचार केला कीं हे घेतलेले सहकारी तत्व आणि यांतून वाढणारे शेतीचें उत्पादन हें पुढच्या वर्षीं किंवा त्याच्या पुढच्या वर्षीं पदरांत पडणार आहे. आज संध्याकाळची मेजवानी ह्या सशांच्या वरतीच होणार आहे. लहानशीच गोष्ट होती. परंतु तींत पुष्कळसे तथ्य आहे. कारण शेवटीं आम्ही ज्यांच्या मार्फत काम करणार आहोत त्यांना त्या कामामध्ये कसा रस निर्माण होईल हा एक महत्वाचा प्रश्न, योजनेच्या बाबतींतमध्ये जो असतो तो

फार महत्वाचा असतो, परंतु या प्रश्नाचा विचार कोंकणच्या लोकांच्या दृष्टीपुढे दिसत नाही आणि म्हणून मी आपणाला सांगितले की, कोंकणचा माणूस जो एक महत्वाचा गुण आहे आणि जी खरी तुमची संपत्ती आहे तिकडे आपणांस मी आतांच जी गोष्ट सांगितली तिच्यातील तत्व लक्षांत घेऊन आपण आपली दृष्टि वळविली पाहिजे.

दुसरी संपत्ती तुमच्या कोंकणच्या कांठीं हेलवणारा महासागर आणि त्याचा किनारा, ही तुमची मोठी संपत्ती आहे. परंतु तुमच्या पूर्वेच्या बाजूला उभा राहिलेला सह्याद्रि ह्या त्याच्या पठारावरच्या लोकांच्या संपत्तीचे साधन कधी काळीं झाला आहे, परंतु त्यानें आणून दिलेला भरपूर पाऊस हा निदान रत्नागिरीच्या बाबतींत तरी कधी कधी कांहीं लोकांना शापासारखा वाटतो असा अनुभव आहे. कारण त्यामुळे जमीन वाहून जाते व पाठीमागे फक्त कातळ शिल्लक राहतात. खडकाळ जमीन शिल्लक राहते. त्यामुळे रत्नागिरीमध्ये शेतीचा व्यवसाय हा फक्त नाममात्रच व्यवसाय राहिलेला आहे.

या सर्व गोष्टींचा विचार करून ही जी साधन संपत्ती आणि या ज्या अडचणी आहेत त्याचा विचार करून कोंकणच्या विकासाचा विचार आपण केला पाहिजे. आपण ह्या परिषदेनंतर निव्वळ अनेक पानांची एक छोटीशी यादीच तयार केली तर तुम्ही तुमचे काम संपूर्णपणे केले असे मी म्हणणार नाहीं. अर्थात् योजनेच्या कामामध्ये योजनांची यादी हा एक महत्वाचा भाग आहे. कारण त्या शिवाय माणसाला आपण काय केले हें समजत नाहीं. परंतु हीं जीं विकासाची महत्वाची साधने आहेत, त्यांची वाढ करण्याच्या दृष्टीनें आपण काय केले पाहिजे हा महत्वाचा विचार योजना करणाऱ्या माणसांच्या पुढे असतो आणि त्या दृष्टीनें आपण आपल्यापुढे कांहीं 'वकिंग पेपर्स' असा आपण ज्याचा उल्लेख केला असे कांहीं पेपर्स मांडलेले पाहिजे. योजना फार चांगली आहे. जीं साधनें आहेत त्या साधनापैकी कोणत्या महत्वाच्या गोष्टी केल्यामुळे आम्ही रत्नागिरीचा विकास करूं, आम्ही आमच्या कोंकणचा विकास करूं या दृष्टीनें आपण विचार केला पाहिजे.

कोंकणामध्ये हि तीन वेगवेगळे भाग आहेत. रत्नागिरी हा एक वेगळा भाग मानला पाहिजे. कुलाबा ठाण्याचा वेगळा भाग मानला पाहिजे. रत्नागिरीमध्ये हि कांहीं ऐतिहासिक कारणामुळे—निव्वळ राजकीय ऐतिहासिक कारणामुळे नव्हे—तर सामाजिक परिस्थितीच्या कारणामुळे—दक्षिण रत्नागिरी आणि उत्तर रत्नागिरी असे भाग पडतात ही गोष्ट कांहीं भाग पाडण्याच्या दृष्टीनें नव्हे तर

परिषदेपुढे असणाऱ्या कायचा अंदाज घेण्यासाठी मी आपल्या नजरेसमोर आणू इच्छितो. या दृष्टीने कोंकणचे जे प्रश्न आहेत त्यांचा विचार करित असतांना कोंकणचा समुद्र किनारा, तिथे पडणारा पाऊस, तेथे असणारी मनुष्य-संपत्ती, तेथील जमिनीचा एकंदरीत असणारा कस आणि परिस्थिति यांचा विचार करूनच तेथील विकासाचे कार्यक्रम शेवटी निश्चित करता येतील. आम्ही नुसत्या मना-मध्ये विकासाच्या योजना आणि मनरंजे मांडल्यामुळे विकासाच्या योजना करता येणार नाहीत.

तेव्हा माझ्या मताने कोंकणच्या विकासाच्या दृष्टीने शेवटी तीन-चार गोष्टी महत्वाच्या ठरतात. आज आधी मी म्हटलं त्याप्रमाणे मी जेव्हा पुराच्या निमित्ताने कोंकणामध्ये गेलो तेव्हा पुराचा हा प्रश्न माझ्या मनाशी अधिक निकडीने आला, तांतडीचा प्रश्न वाटला, किंवा त्या प्रश्नाची निकड मनावरती जास्त जोराने भासली. कारण मी कोंकणामध्ये अनेक वेळां गेलो आहे. कारण मी अशा गांवाचा आहे की, जे गांव कोंकणची पावसाळ्याची उतारपेठ आहे. पावसाळ्यामध्ये, कऱ्हाडहून चिपळूण, खेड-दापोलीकडे जाणाऱ्या माणसांचे तांडेच्या तांडे मी माझ्या लहानपणी पाहिले आहेत. उन्हाळ्यामध्ये जाऊन तिथला चांगला आंबा खाण्याकरिता आणि दारे करण्याकरिता मी कोंकणमध्ये पुष्कळच फेऱ्या मारल्या आहेत. परंतु पावसाळ्यांत पुराने वेढलेले, पीक वाहून गेलेले कोंकण मी अगदी अलिकडे म्हणजे फक्त गेल्या वर्षीच पाहिले आणि त्यावेळीं असे लक्षांत आले की, सगळीं कर्तवगार माणसे आणि विन-कर्तवगार माणसे हीं कर्तवगारीसाठी जिल्हा सोडून बाहेर गेली आहेत. त्यामुळे रत्नागिरीच्या आर्थिक जीवनामध्ये एक प्रकारची अगतीकता ज्याला म्हणतात अशा प्रकारची स्थिती निर्माण झाली आहे.

तेव्हा रत्नागिरीचा विकास करावयाचा असेल, त्याचे आर्थिक जीवन संपन्न करावयाचे असेल तर ज्याप्रमाणे कांहीं नवीन जिवंत पाण्याचे झरे असल्याशिवाय जशी नदी वाहू शकत नाही त्याप्रमाणे तेथे जिव्हाळ्याच्या अशा शक्ती ज्या कांहीं असतील, त्या मोकळ्या केल्या पाहिजेत, त्या उघड्या केल्या पाहिजेत. ते करणे हे माझ्या मते आजच्या कोंकणच्या विकासाचा पाया घालणे आहे. सगळ्या गोष्टींची १०-१५-२० वर्षांत होणाऱ्या कामांची एक यादी पुढे मांडून जर आपण आपले समाधान करून घेणार असाल, तर आपण ते समाधान घेऊ शकतो. पण कोंकणच्या विकासाचा विचार करणाऱ्या मंडळींनी माझ्या दृष्टीने आज ज्या मूलभूत प्रश्नाचा विचार करावयास पाहिजे तो हा आहे की साधनसंपत्ती कोंकणामध्ये आहे तिची शक्ति आपणांस कशी मोकळी करता येईल या दृष्टीने

जे महत्वाचे ३-४ प्रश्न असतील त्यांच्या बाबतीमध्ये आपण काय केले पाहिजे, आणि त्याकरिता आपण काय योजना आखली पाहिजे, याचा विचार केला पाहिजे आणि मला अशी आशा आहे की आपण ह्या दृष्टीने या मुख्य प्रश्नाचा विचार कराल.

दोन चार महत्वाच्या गोष्टी आहेत, त्यांचा उल्लेख केल्याशिवाय माझे हे उद्घाटनाचे भाषण संपविणे चुकीचे ठरेल. प्रत्येक भागाच्या दृष्टीने अशा कांहीं योजना असतात की त्या योजना शेवटी त्या भागांतल्या लोकांच्या भावनांच्या प्रतिकात्मक अशा झालेल्या असतात. त्या विकासाच्याहि प्रतिकात्मक अशा झालेल्या असतात. म्हणून सर्वसाधारणपणे विकास योजनांचा उल्लेख करण्याचा माझा विचार नसला तरी २-३ महत्वाच्या गोष्टी संबधाने मला सांगितले पाहिजे. त्यांतली पहिली महत्वाची गोष्ट, कोंकणच्या रेल्वे संबंधीची आहे. दुसरी कोंकणातील जलवाहतुकीची आहे आणि तिसरी कोंकणातील रस्त्यांच्या वाहतुकीची आहे. कोंकणाच्या रेल्वेसंबंधीच्या प्रश्नाचा उल्लेख मी निव्वळ सरकारची बाजू आपल्यापुढे मांडावी अशा दृष्टीने केलेला नाही. परंतु कोंकणच्या विकासाकरिता जर कोणती महत्वाची गोष्ट आज होण्याची आवश्यकता असेल तर ती कोंकणच्या रेल्वेसंबंधीची आहे. रेल्वेची वाहतूक आणि रस्त्यांची वाहतूक या बाबतीमध्ये कोंकणच्या दृष्टीने जी एक प्रकारची बंदिस्त परिस्थिति निर्माण झाली आहे तिला वाट मोकळी करून मिळाल्यास कोंकणांत जी एक मूळ शक्ती आहे ती मोकळी व्हायला जागा सांपडेल, हा महत्वाचा मूळ विचार मला मान्य झाला आहे. आणि म्हणून कोंकणच्या रेल्वे बाबतीमध्ये जेव्हां जेव्हां संधि आली तेव्हां शासनाच्या मार्फत, आणि व्यक्तिशः माझे सहकारी बांधकाममंत्री श्री. बाळासाहेब देसाई आणि मी, योग्य प्रसंगी जेव्हां हा प्रश्न निघाला तेव्हां या बाबतीत सतत प्रयत्न करित आलो आहोत, आणि आजच्या क्षणी मला असा विश्वास आहे-कारण उद्यांच्या घडणाऱ्या गोष्टी संबधाने-माणसाने-निदान माझ्या परिस्थितींतल्या माणसाने थोडेसे विचाराने बोलावे म्हणून मी 'आणि', 'पण', 'परंतु' हे शब्द घालतो आहे, पण आजच्या परिस्थितीमध्ये मला असा विश्वास वाटतो की, तिसऱ्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये कोंकणच्या रेल्वेची मागणी पुरी होईल यासंबंधी मला शंका राहिलेली नाही.

कोंकणच्या बंदरांचाहि असाच प्रश्न महत्वाचा आहे. गेल्या खेपेला जेव्हां पुराच्या वेळी मी कोंकणांत गेलो होतो त्यावेळी मी असे पाहिले आहे की खाड्या भरून गेल्या होत्या आणि खाड्या भरल्या याचे कारण बंदरे भरली आहेत. आज खाड्या डी-सिल्ट करणे कितपत व्यवहार्य किंवा शक्य आहे, त्याची मला शंका

आहे. परंतु बंदरें डी-सिल्ट केलीं पाहिजेत. यासंबंधानें विचार करणाऱ्या कुणाहि माणसाच्या मनाशीं शंका येण्याचें कारण नाहीं.

आपल्याला कल्पना असेल कीं, गेल्या वर्ष-दीड वर्षांमध्ये दी पोर्टस् अँड मरीन ऑर्गनायझेशन म्हणून मुंबई सरकारनें एक नवीन ऑर्गनायझेशन उभी केलेली आहे आणि तिच्यामार्फत या कोंकणच्या किनाऱ्यावरच्या बंदरांच्या विकासाचें काम आम्ही कांहीं प्रमाणामध्ये तेजीनें हातीं घेतलेलें आहे. आपणाला कल्पना असेल कीं, १९५६-५७ च्या सुमारास आम्ही फक्त २ लाख रुपये या बंदरांवर खर्च करीत होतो. १९५७-५८ सालीं हा खर्च ६-७ लाखावर गेला. १९५८-५९ सालीं जवळ जवळ ८-९ लाख रुपये खर्च होईल. मला वाटतं कीं ह्याच प्रमाणावर ही गती जर वाढत गेली तर कोंकणच्या बंदरांचा गाळ निघूं शकेल. परंतु निव्वळ पैसे खर्च करून सुटणारे हे प्रश्न नाहींत. आज २-३ ड्रेजर्स खरेदी करावयाचा विचार आम्ही करून राहिलो आहोंत. आज ड्रेजर्सची बाजारपेठ मोठी महागली आहे-महाग किंमत देऊनहि घ्यायची इच्छा असली-तरी आज ती वस्तू दुर्मिळ झालेली आहे. ही अडचण व्यावहारिक असली तरी त्या दृष्टीनें आम्ही प्रयत्न करीत आहोंत. किती पैसे खर्च केले याच्यापेक्षां आम्ही योग्य दृष्टीनें प्रयत्नाला सुरवात केली आहे किंवा नाहीं याचें निदर्शक म्हणून मी या गोष्टींचा उल्लेख केला.

तीच गोष्ट रस्त्या-रस्त्यांची आहे. हाहि एक महत्वाचा विकासाचा रस्ता आहे. दिवा-दासगांवपर्यन्त गेल्यानें कांहीं रत्नागिरीचा संपूर्ण प्रश्न सुटला असें मी मानत नाहीं. शेवटीं हे खरे आहे कीं, छोट्या छोट्या खोऱ्यांमध्ये रत्नागिरी जिल्हा विभागला गेला आहे. हा रत्नागिरी जिल्ह्याचा भूगोल तुम्हाला माझ्यापेक्षा जास्त माहीत आहे. हे एकेक खोरे, त्या त्या खोऱ्यामध्ये असलेल्या प्रत्येक गांवांशी महत्वाच्या रस्त्यांनीं जोपर्यन्त जोडले जात नाहीं तोपर्यंत खरे रत्नागिरीचे मन मोकळे होऊन समुद्राच्या त्या उघड्या पाण्यावर येऊन पडेल असं मला वाटत नाहीं. आणि म्हणून छोट्या छोट्या रस्त्यांची देणगी, छोट्या छोट्या रस्त्यांची वाढ-ज्याला नेट-वर्क्स ऑफ रोडस् म्हणतात-रत्नागिरी मध्ये कांहीं वर्षांच्या प्रयत्नांनें करण्याची आवश्यकता आहे.

आणि समुद्र किनाऱ्यावरच्या मच्छीमारीचा धंदा, विचार करण्यासारखा आहे. छोट्या छोट्या ठिकाणीं उद्योगधंद्याची वाढ करतां येण्याची शक्यता आहे. मोठ्या उद्योगधंद्याची वाढ करतां येण्याची शक्यता आहे. मोठ्या उद्योगधंद्यांचा विचार आतां श्री. वर्देनीं मांडला, पुष्कळ धंद्यांची त्यांनीं नांवे सांगितली, ते

त्यांतले तज्ञ आहेत. ते त्याचा विचार करतील. परंतु छोट्या छोट्या शहरांत छोट्या उद्योगधंद्यांना लागणारी साधने पुरविण्याची गोष्ट महत्त्वाची आहे असं मी मानतो.

मी येथे येण्यापूर्वी पुष्कळसा विचार आणि काही तयारी करून येथे आलो. मी आज येथे उद्योगधंद्याचा विचार आपण करावा असे म्हणताच तेथील लोक उद्या असं विचारतील की कोंकणच्या वीज पुरवठ्याची आपण काय व्यवस्था केली आहे. मी आपणाला असे सांगू इच्छितों की ठाणे कुलाब्याचा वीज पुरवठ्याचा प्रश्न सुटलेला आहे. एका प्रमाणामध्ये ही वीज वाढविण्याची शक्यता संपूर्णपणे आतां निर्माण झाली आहे. माझी खरी अडचण आणि खंत थोडीशी रत्नागिरी बदलची आहे. कारण कोयनेची वीज ही रत्नागिरीला मिळाली पाहिजे या संबधाने शंका माझ्या मनाशी नाही. आपल्याहि मनाशी नाही. परंतु एक गोष्ट निश्चित, की कोयना ही सेकंड स्टेजला जाईतोपर्यंत रत्नागिरीला कोयनेची वीज किती मिळेल यासंबंधाने मी साशंक आहे. पण तोपर्यंत ५ वर्षांचा जो काळ जाणार आहे त्या काळामध्ये आम्ही स्वस्थ बसणार आहोंत का ? आणि म्हणून मी येथे येण्यापूर्वी काल जे आमचे इलेक्ट्रिसिटी बोर्ड आहे त्यांतल्या कांहीं मंडळींशी चर्चा करून आलो आणि त्यांनी मला असं आश्वासन दिले आहे की जर गव्हर्नमेंट त्यांना कांहीं आर्थिक प्रश्नाबाबत मदत करणार असेल—आणि ते करण्याचा सरकार विचार करीत आहे—तर छोट्या छोट्या उद्योग धंद्यांच्यासाठी ज्याला डिझेल प्लँट किंवा आणखी दुसऱ्या कांही पद्धतीने वीज निर्माण करण्याचे जे प्रयत्न आहेत ते रत्नागिरी जिल्ह्यांतल्या दोन चार प्रमुख ठिकाणीं करायची त्यांची तयारी आहे. अशा तऱ्हेचें आश्वासन त्यांनी मला दिले आहे.

आणि एका दुसऱ्या गोष्टीचा मी येथे उल्लेख करतो; उल्लेख म्हणण्यापेक्षा आपण त्याला अनाउन्समेंट म्हटलीत तरी माझी त्याला कांहीं हरकत नाही. कारण एक गोष्ट रत्नागिरीच्या दौऱ्यानंतर मी जाहीर बोललो होतो की, वेळ अशी आली आहे की महाराष्ट्रांतील १०-१२ जिल्ह्यांचा आज जो रीज मानला जातो त्यांतल्या देशावरच्या जिल्ह्यांनीं विचार केला पाहिजे आणि म्हटलं पाहिजे की आपण आपली कांहीं काळ प्रगति थांबवितो पण कोंकणचे महत्त्वाचे प्रश्न सोडविण्याकरितां आम्ही त्यांना कांहीं तरी द्यायला तयार आहोंत, अशी एक माझी भावना होती आणि त्यादृष्टीनें कांहीं प्रयत्न करीत होतो.

मी, या परवां, जाहीर झालेल्या बजेटमध्ये, जर हें जाहीर करूं शकलो असतो तर मला अतिशय आनंद वाटला असता, पण तोपर्यंत या गोष्टीची तयारी होऊ शकली नव्हती. परंतु गेल्या तीन वर्षांत योजनेचा जो विकास चालू आहे, जी गती चालू आहे त्यामध्ये असें दिसून आले कीं कांहीं योजनांवरचे पैसे आम्ही खर्च करूं शकणार नाहीं. आणि आमचे पैसे कांही शिल्लक राहतील त्यांतील कांहीं पैसे कोंकणच्या कामाकरितां पाठवून दिले पाहिजेत, री-अलोकेशन ज्याला म्हणतात-अशी त्यांची परत वांटणी, परत विभागणी केली पाहिजे. असा विचार करित असतांना सरकार या निर्णयाला आले आहे, कीं जे कांहीं पैसे शिल्लक राहतील त्यांतील एक कोटी रुपये, हे रत्नागिरी, ठाणे आणि कुलाब्यांतील रस्त्यांच्यासाठीं, बंदरांच्यासाठीं आणि मच्छीमारीचा जो धंदा त्यांतील कांहीं कामासाठीं योजनेची राहिलेली जी कांहीं दोन वर्षे-तंत्रतः आहेत पण व्यवहार्यतः हा काळ दीड वर्षांचा होण्याचा संभव आहे-ह्या दीड वर्षांमध्ये या तीन महत्त्वाच्या कामासाठीं या एक कोटी रुपयांचा खर्च करावा असा निर्णय मुंबई सरकारने घेतलेला आहे.

मी फक्त ही कामाची सुरुवात असें मानतो. याच दिशेने जर आम्ही प्रयत्न करित गेलो तर मला असें वाटतें कीं तुम्ही जो विधायक प्रयत्न सुरू केलेला आहे, तो विधायक प्रयत्न हा खऱ्या अर्थाने यशस्वी होईल, आणि कोंकण विकास परिषदेनें जें मार्गदर्शन विकासाच्या प्रयत्नांचे घालून दिलेले आहे त्याचाच पाठपुरावा या राज्याचे दुसरेहि विभाग करून असेच विधायक प्रयत्न ते करित राहतील अशी मी आशा करतो. कारण कोंकणचा विकास जसा व्हावा असें माझ्या मनांत आहे तसाच या राज्यांतील प्रत्येक विभागाचाहि विकास व्हावा अशी आपली अपेक्षा असली पाहिजे आणि प्रादेशिक विकासाच्या पाठीमागचीहि हीच कल्पना आहे, कीं देश मोठा झाला म्हणजे नुसता भूगोलावरचा देश मोठा होऊन भागत नाहीं. वेगळ्या वेगळ्या ठिकाणीं, वेगवेगळ्या घरांत राहणारा तो माणूस विकसित झाला पाहिजे. ही विकासाच्या पाठीमागची आमची भूमिका आहे. आणि याच विचाराच्या दृष्टीनें आपण हा प्रयत्न करित आहांत. मला माझ्या मर्यादित शक्य होईल त्या प्रमाणामध्ये माझे संपूर्ण सहकार्य राहिल असें मी आपणाला आश्वासन देतो आणि आपण हा सुरू केलेला प्रयत्न खऱ्या अर्थाने यशस्वी होवो अशी प्रार्थना करून या परिषदेचें उद्घाटन झाले असें औपचारिकरीत्या जाहीर करतो.

REFBK-0010248